

די יידישסטקע און פאָעטעסע מינדי רינקעוויטש איז אַוועק פֿון אונדז אין דער אייביקייט

Jiddischisten och poeten Mindy Rinkewich har lämnat oss för alltid

Mindy Rinkewich med flicknamnet Mindl Teitelbaum var liten som en fågel, spröd och till synes bräcklig. En hel del skönhetsfläckar och ett par tänder som fattades var de yttre attribut, som kanske kunde vilseleda den som inte kommit henne närmare. Hennes gång var osäker och hon tycktes ständigt vara nära att falla. Men hennes integritet, andliga styrka och skaparförmåga golvade inte bara mig utan många som träffade henne på de årliga jiddisch-seminarierna i ett sommarhett Warszawa, dit hon brukade komma från New York.

Född 1929 var Mindy Rinkewich trogen sin bundistiske fars uppmaning att leva enligt sin politiska övertygelse och att alltid tala jiddisch.

Som slavist översatte hon viktiga verk från polska, ryska och jiddisch. Hon var också verksam som tolk och översättare mellan jiddisch och engelska i den chassidiska miljön. Mindy var en del av det litterära etablissemangen i jiddischens huvudstad New York och publicerade flera poesisamlingar både på engelska och jiddisch.

Till Warszawa kom hon nog för att återvända både till föräldrarnas och sina egna rötter. På veckosluten brukade hon ge sig iväg på kortare resor runt Warszawa och jag tror att nedanstående dikt kommit till under en sådan utflykt. Den är enkel till sin form men gripande till sitt innehåll:

צווישן ליכט און פֿינצטער

אָוודאי איז דער רעסטאָראַן געווען אָפֿן

ס'האַט דאָך ווער געמוזט זיין

מיר צו דערלאַנגען אַ גלאַז טיי

נאָך דעם ווי איך האָב זיך גאַנצע שעהען געדרייט

אין מיין מאַמעס שטעטל ביאַלע.

איך האָב איינגעהאַנדלט אַ סוועניר

אין אַ פּיצעלע קלייטעלע איידער מען האָט פֿאַרמאַכט

זיי האָבן געמוזט אַרויסגיין

אויסבייטן דאָס ביסל פֿאַפּירגעלט אויף קליינגעלט.

איך צווייפֿל שטאַרק

צי עס קויפֿט דאָרט ווער עפעס וואָס

מיר דאַכט זיך

אַז ווען איך בין אַוועק

האַט מען פֿאַרמאַכט

סיי דאָס קלייטל

סיי די גאַנצע שטאַט.

Tsvishn likht un fintster

Avade iz der restoran geven ofn

s'hot dokh ver gemuzt zayn

mir tsu derlangen a gloz tey

nokh dem vi ikh hob zikh gantse shoen gedreyt

in mayn mames shtetl Biale.

Ikh hob ayngehandlt a suvenir

in a pitsele kleytele eyder men hot farmakht

zey hobn gemuzt aroysgeyn

oysbaytn dos bisl papirgelt oyf kleyngelt.

Ikh tsveyfl shtark

tsi es koyft dort ver epes vos

mir dakht zikh

az ven ikh bin avek

hot men farmakht

say dos kleytl

say di gantse shtot.

En mycket uppskattad och produktiv poet är Rivke Basman Ben-Hayim med litauiskt ursprung och med erfarenhet från gettot i Vilna och koncentrationslägret Kaiserwald i Riga. Hon lever i Israel och är ännu produktiv trots sin höga ålder, född som hon är 1925.

Nyskapande poeter på jiddisch är få. Haike Beruriah Wiegand och Yermiyahu Ahron Taub är två av dem. Poeten Boris Karloff (Dov Ber Kerler) och prosaförfattaren och tidigare chefredaktören för tidningen Forverts, Boris Sandler, är andra välkända namn i jiddischvärlden men mer traditionella i sitt skapande.

Sång och musik har lättare att nå ut till en bredare publik än poeternas mer lågmälda uttryck. Chava Alberstein är jiddischsångens drottning sedan många år. Förutom att använda valda delar av den traditionella repertoaren har hon själv skapat musik till många dikter av hög klass på jiddisch och därigenom gett sången ett nytt uttryck. Daniel Kahn, Wolf Krakowski och Mendy Cahan är andra som man kan kalla moderna och nyskapande.

I Sverige med en mindre kulturell marknad och få jiddischtalare görs det också ett gott arbete för att popularisera och informera om jiddischspråket och dess kultur. Salomon Schulman har tidigare skrivit texter för Basia Frydman och Louisa Lyne och arbetar nu med Georg Riedel i Sarah Schulmans projekt med musik och sång på jiddisch för "Små och stora barn".

Beila Engelhardt Titelman har översatt dikter av Anna Margolin och Debora Vogel till svenska, vilket har rönt stort gensvar.

Ida Gillner har skrivit musik och skapat multimedieverk till dikter av Anna Margolin och Vera Berzak har skapat dramatik av hennes liv.

Stockholms Jiddische Teateramator'n uppför i vår en nyskriven version av Strindbergs Ett Drömspel.

Thomas Lunderquist har genom sin mångåriga programserie för radio *Jiddisch far alle* också framgångsrikt spridit budskapet om rikedomen i jiddischkulturen.

Så har nyheten nått mig att ännu en av de tills nyligen verksamma jiddischförfattarna har gått ur tiden och enligt livets logik är det snart dags för flera andra.

Mindy Rinkewich eller snarare Mindl Teitelbaum har lämnat oss. En udda och fascinerande person var hon. Nu är Mindele borta, men hos mig finns hon kvar.

Koved ir ondenk! Ära över hennes minne!